

UNUTRAŠNOST HRVATSKOGA NARODNOGA KAZALIŠTA U OSIJEKU

okviru Otvorena sveučilišta od 1968. djeluje *Galerija »Zodijak«*, a 1981. u Osijeku je obnovljen rad Hrvatskoga društva likovnih umjetnika (osn. 1925). God. 1982. otvorena je izložbena dvorana »Waldinger«, a izložbe se održavaju i u galeriji Centra mladih te u prostoru Hrvatskoga društva likovnih amatera »Likar«. Tijekom rata 1991–92. fundus umjetničkih djela je smješten na sigurno, a likovni se život održavao u podrumu osječke Galerije s ratnim programom osječkih slikara i kipara pod nazivom Osječki ratni atelijer '91.

LIT.: J. Brunšmid, *Colonia Aelia Mursa*, VjHAD, 1899–1900. — D. Pinterović, Barokne građevine u Osijeku, Izvještaj Višeg ženskog liceja u Osijeku, Osijek 1928–29. — Č. Truhelka, Neolitsko naselje u Osijeku, Narodna starina, 1931, 18. — J. Matasović, Stari osječki most, ibid. — J. Bösendorfer, Franjevci u Osijeku, Osijek 1933. — Zbornik Arheološkog kluba Mursa–Osijek, Osijek 1936. — J. Bösendorfer, *Diarium sive prothocolum v. conventus s. Crucis, Starine JA*, 1936, 5. — F. Buntak, Gradski muzej u Osijeku, Osijek 1940. — Osječki zbornik, Osijek, od 1942. — A. E. Brlić, Zbirka poviestnih nadpisa grada Osijeka, Osijek 1943. — L. Dobronić, Kovane rešetke na arhitektonskim spomenicima, Arhitektura, 1953, 4. — E. Spajić, Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijek, Osječki zbornik, 1954, 4. i 1956, 5. — B. Misita-Katušić, Kratak pregled arhitekture Osijeka kroz tri stoljeća, Osječki zbornik, 1956, 5. — K. Firingir, Kužni kip u Osijeku, Glas Slavonije, 1956, 3654. — A. Bauer i K. Nemeth, Muzeji i arhivi, Zagreb 1957. — I. Mažuran, Turski Osijek 1526–1687, Osječki zbornik, 1960, 7. — Slikarstvo XIX. stoljeća u Hrvatskoj (katalog), Zagreb 1961. — Umjetnost XVIII. stoljeća u Slavoniji (katalog), Osijek 1971. — I. Mažuran, Osijek, Osijek 1971. — V. Radauš, Spomenici Slavonije iz razdoblja XVI–XIX. st., Zagreb 1975. — A. Horvat, Između gotike i baroka, Zagreb 1975. — Galerija likovnih umjetnosti Osijek (katalog), Osijek 1978. — D. Pinterović, Mursa i njeno područje u antičko doba, Osijek 1978. — Horvat–Matejčić–Priatelj, Barok. — I. Lentić-Kugli, Nekoliko planova i projekata javne namjene u Osijeku krajem 18. i u prvoj četvrtini 19. stoljeća, Peristil, 1991, 34. — Osijek, ČIP, 1992, 3. — Cultural Heritage of Croatia in the war 1991/1992, Zagreb 1993. — Osječka Tvrđa, izvorni planovi i nacrti (katalog), Osijek 1994. — I. Mažuran, Srednjovjekovni i turski Osijek, Osijek 1994. — G. M. Ivanković, Secesijski duh u arhitekturi i životu Osijeka (katalog), Osijek 1995. A. Ht. i Vr. K.

OSIJEK VOJAKOVAČKI, selo Z od Kalnika. U selu je pravosl. jedno-brodna crkva Sv. Nikole, sagrađena 1762. Ima visoki ikonostas, postavljen 1786. s rezbarenim rokoko okvirima ikona koje su slikane na način naive. LIT.: UTH–Križevci, Zagreb 1993.

OSOR, grad na otoku Cresu (ant. *Apsoros*). Nastanjen već u prapovijesti (brončanodobni kameni grobovi, megalitski zidovi, mnogobrojne ilir. gradine). U trgovačkome dodiru s grč. kolonijama (novac iz Korkyre), razvija se osobito u rim. doba (gradski zidovi, ostaci javnih zgrada s mozaicima, temelji hrama, vile, groblje, natpisi) i pod ranosrednjovj. biz. upravom; od VI. st. je sjedište biskupije. Od XV. st. u neprestanom je opadanju; današnji je O. naselje od svega stotinjak stanovnika. Smještajem na uskoj prevlaci što povezuje otoke Cres i Lošinj držao je ključni položaj otočkih kopnenih putova, a do XV. st., u uvjetima stare priobalne navigacije, i ključnu poziciju morskoga puta kojim je promet iz sjevernojadranskih luka strujio na J u Dalmaciju i Levant. Taj je položaj učvrstio možda još u antici prokopani kanal Z uz gradski zid (»Cavata«, »Cavanella«), kojim je bio skraćen put; od XV. st., međutim, zbog plovidbe po otvorenu moru Osor postaje perifernim.

Najveću površinu doseže antička urbanizacija Osora, koja obuhvaća prostor od kanala do uvala Vijar, kako su to pokazale gradske zidine, a potvrdila arheol. iskapanja počevši od 1876. Istraživanjima poslije II. svj. r. (A. Mohorovičić, A. Faber) indiciran je ant. raster gradskih ulica s ekscentrično (južno) trasiranim decumanusom a otkriven je i veliki rimski mozaik reprezentativne zgrade. U ant. gradskoj sredini Osora nastala je, prema pov. izvorima, u VI. st. biskupija, a arheol. nalazi na današnjemu groblju oko mlade crkvice Sv. Marije utvrdili su sklop prvotne starokršć. katedrale (VI. st.): dvojne bazilike s martirijem i baptisterijem. Ostaci sakralne arhitekture ili ulomci ukrašenoga kulturnoga kamenog namještaja u gradu i bližoj okolini upućuju na kontinuiranu građevnu djelatnost od VI. st. do romanike: dvoapsidna jednobrodna crkva Sv. Platona na poluotoku Suplatonski bogata pletrom, potom znatan nalaz pletera uz ostatke crkvice u Dolcu, pa ranoromanički spoliji u zidovima kuća, srednjovj. apsida interpolirana u ant. zidu pokraj Sv. Petra, te romaničke crkvice Sv. Marka i Sv. Katarine. Uz širenje benediktinaca na kvarnerskim otocima vezan je i najveći romanički sklop u Osoru – trobrodna bazilika Sv. Petra (XI. st.) s kasnoromaničkim presvođenim aneksom i prostranim ostacima opatijske. Osorskim benediktincima pripadao je i evanđelistar iz XI. st., pisan beneventanom i ukrašen minijaturama montecassinskoga tipa. Romanički su i ostaci oveće jednobrodne crkve Sv. Lovre na brežuljku JZ od grada te crkvice Sv. Petra podno Osorsčice.

Na znatno smanjenoj gradskoj površini koja se u XV. st., u doba nazadovanja pod Venecijom, zatvara novim traktom zida grade se, i to sve rjeđe, patricijske i pučanske kuće skromna oblikovanja s velikim površinama. Gradi se biskupski dvor (u dvorištu očuvano starije grlo cis-

OSOR, kartografski prikaz u djelu *Viaggio da Venetia a Constantinopoli* G. Rosaccia (Venecija 1606). Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka